

AZ ÉN FALUM – AZ ÉN VÁROSOM

Sály

Dr. Barsi Ernővel beszélget Béla Pál¹

A Bükk hegység lábánál, Mezőkövesd szomszédságában fekvő Sályban a honismereti munka szorosan összekapcsolódott *Barsi Ernő* tanár úr nevével. Édesapja itt szolgált református lelkészként, ő maga pedig 80 esztendő megvalósuló életének jelentős részében ennek a településnek múltjával, zenei hagyományával, mai kulturális életének virágztatásával foglalkozott. Olyan személyiségek nyomában, mint Gárdonyi Géza és Eötvös József, Barsi Ernő munkája is hozzájárul Sály hírnevéhez, a falu életének pezsgéséhez. (Szerk.)

Béla Pál: Az én falum Sály – mondja dr. Barsi Ernő tanár úr, aki itt született. Elkerült ugyan szülőfalujából, de ha csak teheti, visszajár a Bükk aljára, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Sályba.

Barsi Ernő: Itt állunk a Polgármesteri Hivatal kapujában, ami Községháza nével él a sályi nép tudatában. A községháza az Eötvös kriptá köveiből épült. Most Fegyveres Balázs jegyző úrhoz jövünk.

Fegyveres Balázs: Tessék bejönni Ernő bácsi, tessék helyet foglalni. Ott a párnás székbe, kényelmesebb. Ernő bácsi örök fiatal. Nyolcvan éven felül van, de hetente ingázik Sály és Győr között. Tartja a lelket az énekkarban, bennünk.

Barsi Ernő: Messziről jött ember mindig azt kérdi: mi újság errefelé? Mennyi lakosa lehet ma Sálynak?

Fegyveres Balázs: Kétezer-ötszáz lakos volt itt, sőt még Borsodgeszt is hozzánk tartozott mielőtt ismét önálló községgé vált. Most már a kétezer fő körül megállt a létszámcsökkenés.

Barsi Ernő: Hát csak szaporodjanak is a magyarok, hogy ki ne pusztuljon ez a szép falu. 1870-ben került ide Gárdonyi Géza. Édesapja, mint Kossuth fegyvergyárosa, úgy jött el az aradi várból, hogy halálra keresték. A börtönt megúsza, de a családot el kellett tartani. Akkor jöttek divatba a gőzgéppel hajtott cséplőgépek, és eljött ide az uradalomba „tüzesgépet” kezelni.

Béla Pál: Hány éves volt ekkor Gárdonyi Géza?

Barsi Ernő: Hétéves volt. Úgy írja le, hogy én a pesti gyerek egy május reggelén fás, virágos, bokros parkban találtam magamat. Az égen minden kék, a földön minden zöld, a fák levelei hamvasak a harmattól és ember sehol. Azaz, dehogynem, megpillantott egy kicsi emberkét a kapuban. Jaj, de furcsa ez a gyerek, miért nincs cipője? Térdig égő gatyában volt, vászoningben, merthogy gulyás gyerek volt. Csordás Andrisnak hívta a falu, Német András volt különben a becsületes neve. Először megijedt, hogy mi lesz, ha ez a gyerek meg akarja őt verni. Elhatározta, akkor ő meg belekapaszkodik a hajába. De nem akarta őt megverni, hanem azt mondta: tudok ám még madárfészket is! Hát erre még jobban elcsodálkozott. Andris aztán elvezette a kis Gézát egy kőfal mellé, hogy ott van a madárfészkek főnn. De hát magasan volt a fészek; azt mondta Andris Gézának: emelje már meg egy kicsit, hogy elérje. Emelte, de ilyen nehéz gyereket még nem emelt, elejtette. Andris beverte a fejét a kőfalba és vérzett a feje. Akkor még jobban elcsodálkozott a kicsi Géza. Milyen gyerek ez? Nem sír, amikor vérzik neki a

¹ Elhangzott 2002. november 2-án a Kossuth Rádió *Az én falum – Az én városom* című műsorában.

feje? Háát így találkozott Gárdonyi először a sályi néppel és nagyon nagy hatással volt rá. Ő, a pesti gyerek, izes magyar beszédet itt hallott először.

Fegyveres Balázs: Középkorú úrral az unokájáról beszélgettünk. Az unokája kérdezte, hogy hol dolgozol papa? Mondja, hogy Sályban. Erre a hároméves unokája azt mondja: Hej, a sályi piacon, piacon. S mindez Debrecenből! Bizony nagy örömmre szolgált, hogy Sályt ismerik még Debrecenben is.

Barsi Ernő: Kárpátalján voltam, kérdezték, honnan vagyok? Mondtam Sályból. Csak nem abból a Sályból, ahol a Sályi piacon-t énekelik? Hej a sályi piacon, piacon, almát árult egy asszony, egy asszony, jaj de áldott egy asszony, egy asszony, hatot ad egy garason, garason.

Fegyveres Balázs: Ernő bácsi! Sétáljunk át a Gárdonyi házhoz, nézzük meg az iskolát, a népművészeti kiállítást. A házat most újították fel, már amennyire megengedte az önkormányzat kasszája. Ernő bácsi segítségével a néphagyományok megőrzésére rendeztük be. Ernő bácsi műveit, Gárdonyi emlékeket, régi ruhákat állítottunk ki és a legszebb benne: a volt Gárdonyi iskola teljes berendezése.

Barsi Ernő: A legfelső teremben kezdjük el, aztán jövünk sorban. A kőkorszakbeli ember is élt itt, nem is kell ásátást végezni, csak kapálják a földet és előkerül egy kőbalta. Itt pedig Őrs-úr földvárának a tövében levő falu képét látják. Őt műhelyt tártak itt föl, fazekasműhelyt, textilműhelyt, csontfaragó műhelyt, kovácsműhelyt, és a nemesiém kohászathoz szükséges fűvókakészítő műhelyt.

Megyünk tovább. Őrs vezér utolsó sályi leszármazottjának özvegyét, Kakasfalvi Csuda Zsuzsánnát Négyesi Szepessy Pál vette feleségül. Nemcsak Borsod megye alispánja, hanem egyben kuruc vezér is volt, Thököly Imrének egyik főembere. Még csatát is nyert. Ugyancsak Pál nevű fia országgyűlési követ volt Rákóczi országgyűlésén Sárospatakon. Dédunokáját, Szepessy Máriát pedig Eötvös József nagyapja, id. Eötvös Ignác vette feleségül. Édesapja Sályban is született. Eötvös József 1837–1841-ig élt állandóan Sályban, de gyermekkorában is gyakran eljött ide nagyszüleinek látogatására. Tüzes magyarságát nagyanyjától, a kurucvezér-dédunokától örökölte. Tulajdonképpen itt lett íróvá. Sályba költözése előtt érkezett haza nyugat-európai tanulmányútjáról és svájci emlékeit már itt írta meg. Ugyancsak itt készült A karthausi című regényének több részlete, A fogházjavításról című értekezése és Kölcsey emlékbeszéde. Mint megyei táblabíró 1837 decemberében Miskolcon részt vett Cifra Jancsi betyár vállalatán. Megkérdezte tőle: mi a kedves nótája? A Búra termett idő – felelte a betyár. Ezt a népdalt itt Sályban még tudják. Kilenc strófával sikerült lejegyeznem.

Béla Pál: Ez a Cifra betyár aztán megjelent Eötvös regényében is.

Barsi Ernő: Gárdonyi Géza kedves tanítója volt Malyáta Ignác. Itt látható a tanítóképzős bizonyítványa 1854-ből, amikor még a tanítóképzőben valóban az életre készítették a tanítókat. Ilyen tantárgyat is tanultak: *Az embereken és barmokon történő és rögtön segílyt igénylő bajok gyógyszerabályaiból.* Orvosnak, állatorvosnak híre-hamva sem volt akkor a falun. Ha beteg volt a tehén, kihez ment a szegény falusi ember? Elment a tanítójához, mert azt fölkeszítették, hogy tudjon segíteni.

Gárdonyi azt írja az iskoláról: noha félig földbesüllyedt ház, fala alacsony, ablakai kicsinyek – mégis tetszett nekem. És ez Malyáta Ignác egyéniségének köszönhető. A szegényes iskola is megnyerte a tetszését. Malyáta Ignácnak egyszerre hat osztályt kellett tanítani. Egyetlen tanteremben öt-hat padban ült a százegethárny gyerek. És bizony, amíg a magasabb osztályokat leckéztette, addig írásbeli feladatot adott a kicsinyeknek. Néha előfordult, hogy a gyerekek nem bírtak annyi ideig csendben ülni, amíg rájuk került a sor, akkor Malyáta bácsi rigmusokkal fegyelmezett. Elkezdte mondani az egyik verssort, a gyerekek kórusban mondták rá a rimelőt. Például, mikor beszélgettek, akkor azt mondta: *a legrosszabb kerek – a legtöbbet nyikereg – vágta rá az osztály.* Ha rendetlenkedett valaki, akkor azt mondta: *rend a telke mindenek – én megfelelek ennek – vágta rá az osztály.* Nos, Gárdonyinak megmaradtak a fülében ezek a remek rigmusok, s amikor sárvári tanító volt, fogta magát és rimbe szedte a tananyagot. A kérdés volt az egyik verssor, a felelet, a rimelő a másik verssor, és a tanfelügyelő majd elájult, hogy ezek a gyerekek micsoda pontos választ tudnak adni minden kérdésre.

Közben megérkeztünk az Eötvös kastély kertjébe. A valaha romantikusnak készült kert tartozékai voltak, megfejthetetlen írásai, síremlékek, műbarlangok, s más egyebek. Itt van például ez az emlékmű. Sokan tanakodtak, hogy van-e itt valaki eltemetve? Az írást László Já-

nos, a Belügyminisztérium írásszakértője fejtette meg: héberből vett írásjelekkel magyar szó van rajta, *Aluszik* – azt jelenti. A nép persze legendákat költ, mondták, hogy Eötvös Ignác halva született gyermekének az emlékére állították volna?!

Barsi Ernő: Eötvös a népdallal is itt találkozott. Itt élt az ő sályi génusza, másodunokatestvére, Fáy Bertalanné Halasy Jozefa, akivel nagyon boldog órákat töltött a kertben. Hozzá írott verse címe alá ezt írta: Népdal. Sehonnán nem írt olyan levelet, amit azzal kezdett volna, hogy boldog, elégedett vagyok, csak Sályból. Őrs-úr vára meg az alatta lévő parasztházak ihlették *A vár és kunyhó* című versét. A mai napig használják, hál'istennek a kastélyt, így mentették meg a pusztulástól. Mozgásjavító intézet és diákotthon működik benne, ahol nagy szeretettel foglalkoznak a rászoruló gyerekekkel. Ahol ilyen légkörben élhetnek a gyerekek, biztos szívnek magukba történelemből is valamit.

Béla Pál: *Hajdanán azt mondták, hogy itt vagyunk a világ végén.*

Barsi Ernő: Bizony, vasútállomásunk az csak 12 kilométerre van Mezőnyáradon. Gyerekkoromban három órával a vonat indulása előtt el kellett indulni szerérral, hogy az ember odaéren, és hányszor megtettem ezt az utat gyalog! Am, hogy a világ végén vagyunk, az azt is jelenti, hogy a hagyományok sokkal jobban meg tudtak maradni. Gyönyörű néprajzi kincset őrzött meg a sályi nép. Honfoglalás kori dallamokat tudtam lejegyezni tőlük.

Béla Pál: *Mire tetszik gondolni? Mi az, hogy honfoglalás kori dallam?*

Barsi Ernő: Olyan dallamokat, amiket a keleti népeknél ma is meg lehet találni, persze a szövege úgy megváltozott, hogy már nem értjük, de a dallam nálunk ugyanúgy szól, mint náluk. S ha odajutna egyszer a magyar nép, hogy még a legdrágább kincsét, a nyelvét is elfelejti, a dalain keresztül akkor is kötődhetne az őseihez. Nogáj-tatár népdal magyar változatát énekeltek el nekem a sályiak, aminek körülbelül ezer magyar változatát ismerjük.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a magyar népzene Kodály Zoltántól tanulhattam. Óráira jártam, nála vizsgáztam és őrzöm az indexemben az aláírását és az osztályzatát. Amikor megírtam a *Sály falu zenei művelődése* című munkámat és kiadta a Magyar Művelődési Intézet, Kodály Zoltán azonnal kért belőle Harsányi Istvántól annyit, amennyit csak adni tud. Akkor indult a Zenetudományi Tanszék a Zeneakadémián. Sárosi Balinték akkor jártak hozzá. Kiosztotta nekik és beszámoltatta őket belőle. És amikor úgy hozta az élet, hogy sokan támadtak, Kodály Zoltánhoz mentem, ő adott nekem erőt, és szólt az érdekemben. Ma is csodálkozom, hogy ilyen mentalitással engem nem rúgtak ki az iskolából, le sem csuktak, taníthattam, végezhettem a munkámat. Nagyon sokat köszönhetek Kodály Zoltánnak.

Béla Pál: *Itt vagyunk a sályi művelődési otthonban, a Pávakör összejuvetelén, próbáján.*

Barsi Ernő: Szeretettel üdvözlöm árva énekeseimet. Nemsokára harminc évesek leszünk, ez ugye embereknel fiatal kornak számít, de bizony az együttes életében tekintélyes idő. Hadd kezdjem talán azzal az énekkel, amit egy régi, most már a temetőben nyugvó aranyos énekesemtől gyűjtöttem, Horváth Dani bácsitól. Két leánya, Juliska meg Ilonka ma is itt élnek ve lünk, és énekelnek a Pávakörben. „Hej a sályi zöld erdőben születtem” így kezdődik a dal.

Béla Pál: *El tudná képzelni a falut, ha nem lenne Pávakör? Nem lenne hol találkozni?*

Pávaköri tag: Hát nem tudnám, mert ennyi szórakozás van a faluban. Nincsen a faluban más kulturális program. De már harminc éve elkezdttük, és szeretnénk minél tovább folytatni. Csak utánpótlás legyen, tanárunk legyen. Annak örülünk, hogy a tanár úr egészséges, és el tud hozzánk jönni próbákat tartani.

Másik pávaköri tag: Reméljük, hogy a közeljövöben megjelenik. *A búkkaljai daloskönyv*, benne a tanár úr által összeszedett népdalok. Ebből fogunk tanulni, de még a gyerekeink is. (Azóta megjelent.)

Barsi Ernő: Drága jó édesapám, édesanyám itt volt tanító. Ők nevelték föl a sályiak nemzedékeit, azért ismer engem itt mindenki. Itt engem szárnak, szeretnek – ahogy Ady Endre mondja –, s azért jó hazajönni. Testvérnek érzek itt minden embert, tudom, hogy várnak. Amíg az úristen erőt ad – jövök, s próbálok azokból a kincsekből, amit én kaptam a falutól és az iskolától, népemnek mennél többet visszaadni.